

INARINSAAME

Olmošvuoigâdvuodâh
kuleh juáhâžân,
meid jyehi páárnán.

Páárnih láá vuálá 18-ihásiih.

LAPSIASIAVALTUUTETTU
MÁNÁIDÁITTARDEADDJI

Tiäđáh-uv paarnij vuoigâdvuodâin?

Maid OA pääрни vuoigâdvuodâi sopâmuš meerhâš?

Ovtâstum Aalmugeh (OA) lii toohâm sopâmuš paarnij olmoošvuoigâdvuodâin ive 1989. Suomâst almosopâmuš šoodâi vuaimán ive 1991. Masa puoh maailm enâmeh láá sopâmušâst mielidi. Suomâ staatâ kalga huolâttiđ tast, ete sopâmuš ääših olášuveh paarnij elimist. Suomâ staatâ kalga meid tiedettiđ pääрни vuoigâdvuodâin sehe rávisulmuid ete parnijd. Staatâ kalga raportistid OA: id merikoskâsávt, ete maht pääрни vuoigâdvuodah já pyereestvaijeem láá Suomâst ovdánâm.

Pärniäššiváldálâš árvuštâl já oovded pääрни vuoigâdvuodâi olášume Suomâst. Ovdâskodde lii vuáđudâm pärniäššiváldálii toimâttuv ive 2005.

Pärniäššiváldálâš...

- váldá čielgâs paarnij uáivilijn já maainâst tain rávisulmuid.
- čielgee, ete maht päärnih vajeh já maht sii vuoigâdvuodah olášuveh.
- tieđeet parnijd já rávisulmuid paarnij olmoošvuoigâdvuodâin.
- vaaikut merideijeid, ete paarnij ääših liččii pyerebeht.
- parga oovtâstpargo pärnisyergi tuáimeiguin.

”Pärni kolgâččij šoddâđ perrust luholâšvuodâ, ráhisvuodâ já ibárdâs pirráduvvâst.”

OA pääрни vuoigâdvuodâi sopâmuš

Puoh päärnih láá oovtviárdásiih

Pääрни teikâ suu vaanhim ahe, liškeivne, kielâ, omâdâh, oskoldâh, váddu teikâ puácuvuotâ ij vaaikut pääрни vuoigâdvuodâid. Kiämmân ij uážu olgoštid teikâ kivsedid.

Päärnist lii vuoigâdvuotâ šiev elimân

Pärni uázžu leđe sun jieš. Rávisulmuuh kalgeh tuárjuđ paarnij máhđulâšvuodâid šoddâđ já ovdániđ ráávhust já jieijâs liávttoin.

Rávisulmuuh kalgeh váldid čielgâs, ete maid päärnih smiettih aášijn

Rávisulmuuh kalgeh kojâđid já kuldâlid pääрни uáivilijđ já váldid taid tuodâst. Parnijd kalga adelid máhđulâšvuodâ vaikuttid jieijâs aargân.

Pääрни hiäđu kalga pieijâđ ovdâsajan talle ko merideh paarnij aášijn

Vanhimeh já virgeomáhááh kalgeh ain smiettâđ, ete maht sii miärádâsah vaikutteh parnijd. Rávisulmuuh kalgeh uuccâđ čuávdusijđ, moh láá pääрни pyerrin. Parnijd kalga vuáđustid miärádâsâid iberdetteenáál.

OA pääрни vuoigâdvuodâi almosopâmušâst láá ohtsiš 54 saijeed. Taah láá ääših, main staatâ já kieldâi merideijeh sehe puoh rävisulmuuh kalgeh huolâttid. Täst láá sopâmuš ceehih uánihávt.

1. Juáháš vuálá 18-ihásáš lii pärni.
2. Olmoošvuoigâdvuodah kuleh jyehi páárnán oovtviárdásávt. Pääрни ij uážu mongin suujâst olgoštid.
3. Rävisulmuuh taheh maanġâid paarnij elimân vaikutteijee miärádásâid. Sij kalgeh ain selvâttid, mii lii pääрни tááhust pyeremus.
4. Staatâ kalga anneeđ huolâ tast, ete taat sopâmuš olášuvá paarnij elimist. Parnijđ kuleh puoh taan sopâmušân čallum vuoigâdvuodah.
5. Vanhimijn láá vuoigâdvuotâ já kenigâsvuotâ ravviđ já stivriđ pääрни kevttid taan sopâmušân kirjejum vuoigâdvuodâid. Staatâ kalga kunnijâttid taam vanhimij vuoigâdvuodâ.
6. Päärnist lii vuoigâdvuotâ elimân. Staatâ kalga tähidid, ete päärnih uázžuh šoddâđ já ovdánid nuuvt pyeri tiilijn ko máhđulâš.

7. Päärnist lii vuoigâdvuotâ finniđ noomâ tállân šoddâm maņa. Päärnist lii vuoigâdvuotâ finniđ päikkieennâm já leđe ton aalmugjeessân. Päärnist lii vuoigâdvuotâ tubdâđ suu vanhimijđ já leđe sunnui tipšoost, jis máhđulâš.
8. Päärnist lii vuoigâdvuotâ siäiluttid noomâs já aalmugjeessânvuodâs sehe koskâvuodâ huolhijnis, ijge taid uážu kuoskâđ lavâttáá.
9. Päärnist lii vuoigâdvuotâ eellid vaanhimijdisguin, jis suái pasteh huolâttid päärnist. Päärnist lii vuoigâdvuotâ toollâđ ohtâvuodâ vaanhimijdis, jis pärni ij aasâ vaanhimijdisguin. Jis ohtâvuodâtoollâm vahâgit pääрни, virgeomâhááh pyehtih estid tom.
10. Motomin pärni já suu vanhimeh sâttih karttâđ sierâ enâmáid. Talle staatâ kalga irâttid macâttid sii nubijdis luus nuuvt jotelávt ko máhđulâš.
11. Staatâ kalga estid tom, ete rävisulmuuh jodetteh paarnijđ lovettáá enâmist nuubán.
12. Päärnist lii vuoigâdvuotâ ettâđ suu uáivil aášijn, moh kyeskih sunjijn. Rävisulmuuh kalgeh selvâttid pääрни uáivil ovdil ko sij ráhtih páárnán kyeskee miärádásâid. Paarnij

uáivil kalga väldid vuotân miärádásâin. Rävisulmuuh kalgeh vuáđustiđ miärádásâid páárnán iberdetteenáál.

13. Päärnist lii vuoigâdvuotâ ettâđ rijjá suu uáivil. Uáivilijguin ij uážu kuittâg luávkkáđ eres ulmuid.
14. Päärnist lii vuoigâdvuotâ jurdâččem-, uámitobdo- já oskolduvrijjâvuotân. Vanhimij párnái stivrim taan vuoigâdvuodâ kevttimist kalga kunnijâttid.

15. Päärnist lii vuoigâdvuotâ servâd servijd já toimâd tain. Párnáin lii vuoigâdvuotâ čokkânid ráávhu miäldásavt.
16. Päärnist lii vuoigâdvuotâ priivaatvuotân. Päärni privaatuotân, perrui, pááikán tâi reevâloonootmân ij uážu kuoskâđ laváttáá.
17. Päärnist lii vuoigâdvuotâ finnid tiäđu já čuávvud tiedettemniävviid maangâpiälálávt. Rävusulmuuh kalgeh suojâlid páärni tiäđuin, moh vahâgittih suu.
18. Päärni vanhimijn lii oovtâst ovdâsvástádâs páärni šoddâdmist já huolâtmist. Sij kalgeh toimâđ páärni pyerrin. Staatâ já kiellah kalgeh tuárjuđ vanhimijd taam pargoost.
19. Rävusulmuuh kalgeh suojâlid páärni puoh viehâvâldist já hyenes kohtâlmist. Päärni ij uážu mahten vahagittid. Kihheen ij uážu kohtâlid páärni nuuvt, ete ij peerust sust teikâ parnij ij uážu ávhástállâđ.
20. Päärnist lii vuoigâdvuotâ finnid iše, jis sun ij pyevti aassâđ vaanhimijdisguin. Talle pärni puáhtá aassâđ ovdâmerkkân nube perrust teikâ párnáisuojâlemlájádâsâst. Pärni puáhtá maccâđ vanhimij luus, jis tot páárnán pyerrin. Päärni aassâmsaje já pääihi molsom mangii kalga velttid.
21. Jis páärni vanhimeh jäämmih teikâ iä paste huolâttid sust, já staatâ suává adoptio, pärni puáhtá finnid pisovávt uđđâ perruu adoptio peht. Päärni hiätu kalga leđe adoptiost leđe vuosâsaajeest.
22. Nube enâmist patâreijen puáttám páärnist lii vuoigâdvuotâ finnid suu tarbâšâm huolâttim.
23. Vádulâš pärni kalga finnid tipšo já iše, moh ovdedeh suu olmoošáarvu, jiešluáttámuš já uásálistem siärváduv toimâmân. Vádulii páärni kalga tuárjuđ nuuvt, ete sun puáhtá uásálistid sehe jotteed škoovlâst já puđâldâsâin.
24. Päärnist lii vuoigâdvuotâ eellid nuuvt tiervâsin ko máhđulâš. Päärnist lii meid vuoigâdvuotâ finnid tipšo já iše, jis sun puosâškuát. Päärnist lii vuoigâdvuotâ peessâđ tuáhtárân. Meid vyerdee eenij tiervâsvuodâst kalga anneed huolâ.
25. Eres rävusulmuuh kalgeh tipšod páärni pyereest, jis pärni ij paste aassâđ jieijâs vanhimijguin. Párnáisuojâlem pargeeh kalgeh merikoskâsávt tärhistid, juátkoo-uv páärni soijim pääihi ulguubeln.
26. Päärnist já suu vanhimijn lii vuoigâdvuotâ finnid táarbu miell staatâst iše ruttâaasijn
27. Päärnist lii vuoigâdvuotâ finnid pääihi, purrámuš já tuárvi pihtâsijd. Staatâ já kiellah kalgeh išedid vaanhimijd nuuvt, ere páärnist lii jyehi náál šiev tile šoddâđ já ovdânid.
28. Päärnist lii vuoigâdvuotâ jotteed škoovlá. Vuáđuškovlá kalga leđe nuuvtá. Staatâ kalga huolâttid tast, ete puoh páärnih joteh vuáđuškovlá loopân. Staatâ kalga faallâđ tilâlâšvuodâ juátkid oppâm vuáđuškovlá maņa nuuvt maangâ páárnán ko máhđulâš. Oornigtuálu škoovlâst kalga leđe vuoigâlâš.

29. Škovlâ kalga ovdedid pærni tááiduid. Tot kalga ovdedid pærni eenikielâ já jieijâs kulttuur tubdâm sehe adeliđ tiäđu eres enâmij kulttuurijn. Škoovlâst kalga mainâstid paarnij já eres ulmui vuoigâdvuodâin. Škoovlâst pærnih mättih, maid maangâkulttuurlâšvuotâ, pirâssuojâlem sehe suhâpeelij täsiârvu merhâseh.
30. Meid ucceeblohon teikâ algâaalmugân kullee pærnist lii vuoigâdvuotâ jieijâs kulttuurân já kielân. Sust lii vuoigâdvuotâ hârvuttid oskolduvâs oovtâst eres juávhu jesânijguin.
31. Pærnist lii vuoigâdvuotâ vuoijâstid, sierâdid já viettid astoääigi. Pærnist lii vuoigâdvuotâ uápâsmuđ taidui já kulttuurân.
32. Pærni ij uážu porgâđ taggaar pargo, mii vahâgit suu tiervâsvuodâ teikâ häittid suu škoovlâjotteem.
33. Rävusulmuuh kalgeh suojâlid pærni narkotiikâin.
34. Rävusulmuuh kalgeh suojâlid pærni seksuaallâš ávhástâlmist. Kihheen ij uážu hokâttâllâđ teikâ páguttid pærni seksin.
35. Staatah kalgeh estid pærnikävppi. Pærnikävppi meerhâš, ete kiinii rievvee pærni suu vanhijijn já vuábdâ suu nube ulmui. Pærnikävppi lii rikos.
36. Rävusulmuuh kalgeh suojâlid pærni jyehilágán hyenes kohtâlmist.

37. Pærni ij uážu rángášid julmes vuovvijn teikâ pijnedid. Kihheen ij uážu ucâšid pærni vuoigâdvuodâid. Pærni ij uážu pieijâđ fangâlân, ijge raijid suu ríjjâvuodâ, jis eres molsoiávtuh láá. Jis pærni kuittâg kárttâ fangâlân, sust kalga huolâttid tobbeen pyereest. Pærni ij uážu leđe fangâlist kuhháá.
38. Pærni ij uážu vâldid suátiviehân teikâ suátán. Rävusulmuuh kalgeh suojâlid paarnijd suádist.
39. Staatah kalga išedid pærni, jis sun lii puástud kohtâlum.

40. Veikâ pærni ličij rikkom laavâ teikâ ličij iápâdâs tast, suu kalga kohtâlid pyereest já vuoigâdvuodâlâvt.
41. Monnii staatâ laahâ puáhtá leđe páárnán pyereeb ko taat sopâmuš. Talle ulmuuh kalgeh nuávduittid staatâ jieijâs laavâ.
42. Staatâ kalga huolâttid tast, ete puoh ton ässeeh tiettih, moh láá pærni vuoigâdvuodah.
43. OA pærni vuoigâdvuodâi komitea kocá, ete staatah já tai ässeeh nuávduittid taam sopâmuš.
44. –54. Taah sajuh mainâsteh tast, mon kuhháá sopâmuš lii vyeimist já maht staatah nuávduittid sopâmuš.

Oles sopâmuš lii suomâkielân čujottâsâst

https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060/19910060_2

Tergâdis säneh

Ovtâstum Aalmugeh adai **OA** haalijd ráávhu ubâ enâmân. Tot iššeed puoh enâmiid porgâđ oovtâstpargo, vâi olmoošvuoigâdвуодâh olâšuččii puoh enâmiijn. OA jesâneh láá puoh maailm staatah.

Staatah já **kielâh** uárnejeh Suomâst palvâlusâid ulmuid. Suomâ aalmugjesâniijn šadda staatâ, já staatâ aášijn meerrid ovdâskodde. Jieškote-uv syemmilâš áásá mottoom kieldâst. Páikkikielâ aášijn meerrid kieldâ váldustivrâ.

Virgeomâhááh uáivildeh rávisulmuid, kiáh láá pargoost staatâst teikâ kieldâst. Sij pargeh ovdâmerkkân párnáisuojâlmist, škoovlâst, poliisist teikâ pyecceviásust.

Párnisyergi tuáimeeh láá ovdâmerkkân siärvâduvah já tutkâmlájádâsah sehe virgeomâhááh, kiáh merideh paarnij aášijn.

Palvâlem uáivild ovdâmerkkân tom, ete páarnih peessih tuáhtárân, jis sij puosâškyettih. Meid škovlâ já peivitipšo láá parnijd čyecce palvâlusâid. Palvâlusah máksojeh viärruruđâiguin, maid irâttâsah, siärvuseh já aalmugliih mäksih.

Párnáisuojâlemlájádâs uáivild saje, kost pärni puáhtá aassâđ, jis sun ij paste aassâđ vanhijmijdiskuin. Párnáisuojâlemlájádâsâst äässi siämmáá ääigi maangah páarnih.

Sajasâšpeerâ uáivild nube perruu, mii ana huolâ páarnist. Pärni puáhtá varriđ sajasâšperrui, jis suu jieijâs vanhimeh iä paste huolâttid sust. Pärni puáhtá maccâđ jieijâs vanhijmij luus, jis tot lii páarni pyerrin.

Adoptio meerhâš, ete pärni värree pisovávt nube perrui já finnee uđđâ vanhijmij. Pärni ij innig maacâ jieijâs šoddâmvanhijmij luus.

Uccebulojuávhuin uáivildeh ulmuid, kiäi kielâ, kulttuur, oskoldâh teikâ eres jiešvyehi lii ereslágán ko staatâ ässei enâmus uásist. Suomâst kielâuccebulojuávhoid kuleh ovdâmerkkân romaneh, suomâruátáliih já seevvimkielâliih sehe maangah enâmânvärreijeijeh. Sämmiliih láá sehe uccebulo ete algâaalmug. Sij láá Suomâ algâalgâlâš aalmug.

Láá-uv paarnijn kenigâsvuodâh?

Olmoošvuoigâdвуодâh kuleh juáhâžân iävtuittáá. Juáhháá kenigâsvuotâ lii kunnijâttid nuubij olmoošvuoigâdвуодâid. Rávisulmui kenigâsvuotâ lii máttááttid parnijd, ete maid olmoošvuoigâdвуодâh uáivildeh.

Ovdâmeerhah:

- Páarnist lii vuoigâdвуотâ finnid suojâlem viehâväaldist, ávhástâlmist já kuárridmist. Pärni ij uážu mahten kivsedid teikâ vahâgittid nuubijd.
- Páarnist lii vuoigâdвуотâ putes pirrâsân. Meiddei páarnist lii kenigâsvuotâ huolâttid pirrâs putesvuodâst nuuv pyereest ko máhdulâš.
- Páarnist lii rijjâvuotâ jieijâs jurduid, kulttuurân. Páarnist lii meid kenigâsvuotâ kunnijâttid nuubij jurduid já prinsipiid.

LAPSIASIAVALTUUTETTU
MÁNÁIDÁITTARDEADDII